

CERCETĂRI CU PRIVIRE LA OPTIMIZAREA STRUCTURILOR AGRICOLE DIN ZONA BANATULUI ÎN VEDEREA COMPATIBILIZĂRII ACESTORA CU POLITICA AGRICOLĂ COMUNITARĂ A UNIUNII EUROPENE

REZUMAT

Asigurarea securității alimentare a fiecărei națiuni, sporirea contribuției agriculturii la procesul general de creștere economică și dezvoltare socială, precum și la protecția mediului fac ca această activitate umană să dețină un loc important în economia și politica țărilor lumii.

Pentru țara noastră, agricultura reprezintă una din cele mai importante resurse ale dezvoltării. Cele mai importante obiective și priorități au în vedere creșterea producției și a productivității agricole în scopul formării unei piețe deschise și competitive.

Agricultura deține un rol important în structura economiei naționale atât prin participarea la formarea produsului intern brut, precum și ca sursă directă de locuri de muncă.

Problemele economice ale tranziției și-au pus amprenta asupra destructurării agriculturii care, în prezent, nu poate răspunde necesarului de consum al populației și nici calității ofertei. Structura de producție se caracterizează prin puternice dezechilibre între sectoare și ramuri, între ramuri și culturi.

Deprecierea bazei tehnice, adâncirea caracterului de subzistență, stagnarea investițiilor, distrugerile de active (sisteme de irigații, plantații, utilaje, complexe zootehnice) cât și greșelile existente în gestionarea bunurilor aflate în proprietatea statului și în sprijinirea procesului de formare a agriculturii private comerciale, constituie principalele cauze care au condus la reducerea contribuției agriculturii la formarea PIB, nivelului scăzut al productivității muncii în agricultură, precum și la un sold negativ al balanței comerciale agricole.

Fragmentarea excesivă a proprietății în agricultură însoțită de gradul redus de asociere au condus la apariția unei dualități, reprezentată pe de o parte de numărul mare al exploatațiilor de subzistență și semi-subzistență, iar pe de altă parte de numărul redus al exploatațiilor comerciale, integral intrate pe piață.

Slaba integrare a economiei rurale românești în economia de piață din cauza preponderenței agriculturii de subzistență ridică o serie de dileme politice din punctul de vedere al priorităților guvernamentale privind zonele rurale.

Procesul durabil de restructurare de după aderare și implementarea Politicii Agricole Comune - PAC determină un șomaj crescut și sărăcie la nivelul populației rurale, dacă guvernul nu va aborda

de urgență problema fundamentală a reducerii forței de muncă excesive din agricultură și a dezvoltării de activități economice alternative care să permită acumularea surselor alternative de venit în zonele rurale.

Structura actuală a activităților agricole nu favorizează eforturile României de a valorifica pe deplin susținerea PAC.

Structura inadecvată a fermei, exploatațiilor agricole reprezintă principalul factor care limitează competitivitatea agriculturii. Restabilirea proprietății private asupra pământului a avut meritul de a asigura majoritatea populației rurale împotriva sărăciei acute, însă nu a reușit să modernizeze agricultura sau să creeze noi sisteme de ferme capabile să producă pentru comerț și să fie competitive la nivel internațional.

Toate aceste procese creează dificultăți în ceea ce privește creșterea producției agricole, viabilitatea și competitivitatea exploatațiilor agricole, punând în pericol securitatea alimentară a populației. **Din acest motiv dimensionarea optimă a exploatațiilor agricole funcție de specificul zonei reprezintă o problemă de maximă importanță pentru buna funcționare a acestora.**

În vederea consolidării și dezvoltării exploatațiilor agricole, doctoranda propune pentru fermierii din zona Banatului modele de proiecte compatibile cu specificul zonei care pot fi depuse spre finanțare din fondul Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (FEADR), la Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (APDRP).

Teza de doctorat este structurată pe cinci capitole logic înălțuită care răspund tematicii abordate. Se încheie cu concluzii pertinente care sintetizează principalele aspecte ale problemelor pe care le întâmpină agricultura din România, în general, dar și problemele agricultorilor, și în mod special problemele agricultorilor din județul Timiș.

Lucrarea structurată pe cinci capitole tratează aspecte cu privire la: Politica Agricolă Comunitară și implicațiile ei în dezvoltarea structurilor agrare, modul de organizare al structurilor agrare în țările Uniunii Europene, evoluția structurilor agrare din România și în mod special structurile agrare din zona Banatului, cu precădere județul Timiș pentru care sunt propuse modele de ferme agricole care să le permită o dezvoltare în concordanță cu actuala politică agricolă a Uniunii Europene.

Capitolul 1 tratează Politica Agricolă Comunitară și implicațiile ei în dezvoltarea structurilor agrare.

Structurile agrare europene s-au format într-o lungă perioadă de timp și au fost aplicate sistematic și pe etape. În literatura de specialitate se apreciază că politicile agrare de influențare directă asupra structurilor agrare vest-europene, în perioada postbelică se pot grupa în mai **multe etape:**

Prima etapă ce ar cuprinde anii '50, se caracterizează prin politici de distribuire a terenurilor, prin eliminarea marilor latifundii, restructurarea proprietății agricole, stimularea mijloacelor moderne de practicare a agriculturii, încurajarea la maximum a forței de muncă, sprijinirea fermelor mici și

foarte mici, accentul punându-se pe creșterea producției agricole și asigurarea populației cu produse agroalimentare.

A doua etapă începută aproximativ pe la mijlocul anilor '70, a avut drept obiectiv dimensionarea fermelor care să asigure un nivel satisfăcător și mereu în creștere a veniturilor celor ce lucrau în sectorul agricol. În această perioadă politicile structurale și-au concentrat atenția asupra promovării tipului de fermă familială viabilă economic, asupra fermierului cu timp total, așa cum a fost definită prin planul Mansholt.

A treia etapă delimitată de la finele anilor '70 și până în anul 1991, este caracterizată prin modificări importante în situația economică a sectorului prin absorbirea acestuia de către industrie și servicii, creșterea producției agricole, saturarea pieței interne cu produse agricole, crearea de stocuri excedentare de produse agricole de bază, creșterea comerțului exterior de produse agroalimentare.

Următoarea etapă, este etapa reformei agricole radicale din deceniul '90 care se orientează în măsură tot mai mare, către conservarea mediului ecologic, reducerea în perspectivă a subvențiilor și creșterea veniturilor populației agricole indiferent de sursă care continuă și în prezent.

Politica structurală în deceniul '90 a vizat prioritar măsuri pentru zonele defavorizate și ameliorarea structurilor agricole în favoarea micilor agricultori. S-a pus accent pe reducerea decalajelor regionale. Actul Unic din 1987 a reunit Fondurile structurale în cadrul obiectivului denumit „Coeziunea economică și socială”, care direcționează intervențiile structurale către regiunile defavorizate.

Programele comunitare reprezintă acțiunile integrate de Comisia Europeană pentru promovarea cooperării între statele membre ale Uniunii Europene în diferite domenii legate de politicile comunitare. Ele au fost concepute doar pentru statele membre, dar în urma Agendei 2000 s-a început deschiderea treptată a acestor programe și pentru statele candidate.

Întrucât aceste programe acoperă majoritatea politicilor comunitare, ele au fost foarte utile în procesul de pregătire pentru aderare prin familiarizarea țărilor candidate și a cetățenilor acestora cu politicile și metodele de lucru din Uniune.

Din perspectivele politicii de dezvoltare regională a Uniunii Europene, sunt reprezentative instrumentele care au acordat asistență financiară țărilor Europei Centrale și de Est în faza de pre-aderare: PHARE, ISPA, SAPARD

Spre exemplu, în perioada 2000-2006, România a primit prin Programul SAPARD 150 milioane Euro/an, fiind cel de-al doilea mare beneficiar după Polonia, în plus, Guvernul României a contribuit cu suma de 50 de milioane Euro.

Pentru România, adoptarea Politicilor Agricole Comunitare – PAC, a reprezentat o modificare semnificativă a tipului de susținere agricolă curentă și a politicilor de dezvoltare rurală.

În România implementarea financiară a Politicii Agricole Comunitare în perioada 2007-2013 se realizează prin intermediul a **două agenții de plăți:**

1) Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură (APIA) **pentru Fondul European de Garantare Agricolă (FEGA)**

2) Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit (APDRP) **pentru Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare rurală (FEADR).**

În perioada 2007 – 2013, aproximativ 12 miliarde euro vin de la Uniunea Europeană pentru agricultură și dezvoltare rurală. Suma reprezintă 40% din toate fondurile acordate României de către Uniunea Europeană pentru această perioadă.

Aceste fonduri pot fi atrase numai în măsura în care agricultorii sau alte instituții abilitate au posibilitatea să depună proiecte eligibile pentru diferite investiții

Capitolul 2 intitulat „Structurile agrare în Uniunea Europeană și modul lor de organizare” tratează formele și tipurile de organizare a agriculturii în diferite zone ale lumii.

Structurile agrare ale diferitelor țări depind de formele de proprietate care stau la baza organizării diferitelor tipuri de unități agricole și de exploatare a pământului, de cerințele dezvoltării economiei naționale, de resursele disponibile, de tradiții, de sistemele politice și de evoluțiile manageriale.

În țările vest-europene gospodăriile țărănești s-au transformat în ferme familiale complexe care cumulează activități agricole cu alte activități (turism, industrie, servicii etc.).

Rolul micilor gospodării țărănești este diferit în funcție de zonele geografice și grupele de state. Acest rol este mai mare în țările mai puțin dezvoltate, unde acest tip de organizare este dominant asigurând partea cea mai însemnată a producției agricole precum și ocuparea forței de muncă familiale și un nivel de trai minim.

Fermele familiale, bazate pe proprietatea privată asupra pământului, arendare sau închiriere, au o mare extindere în toate țările dezvoltate, este stimulată organizarea lor în țările în curs de dezvoltare și au viitor în fostele țări cu economie centralizată, care se află în diferite stadii de tranziție către economia de piață.

Fermele familiale comerciale, în special fermele mari, își organizează activitatea în scop de afaceri și profit, producând pentru piață.

Exploatarea agricolă viabilă de dimensiuni teritoriale diferite dar cu un grad ridicat de intensificare a producției, se caracterizează prin nivelul ridicat al veniturilor ca urmare a reunirii optime a factorilor de producție și a aplicării realizărilor progresului tehnico-științific; are o gestiune modernă și creează condiții de viață rezonabile pentru agricultori: și este baza agriculturii durabile.

Ferma familială mijlocie este forma primară dominantă de organizare a agriculturii în Uniunea Europeană. Acest tip de fermă familială se bazează, în mare măsură, pe concentrarea mijloacelor de producție și a pământului în proprietatea familiei care produce cu sau fără forță de muncă salariată. Ferma familială mijlocie este încurajată în țările U.E., considerându-se a fi

modelul politicii agricole. Ferma familială mare, bazată pe munca salariată, este mai puțin răspândită în Europa de Vest.

Problema dimensiunii exploatațiilor agricole corespunde cerințelor progresului tehnico-științific și este o problemă care a preocupat și preocupă în continuare țările dezvoltate. Tendința a fost și este aceea de creștere a dimensiunii exploatațiilor agricole.

Modelul european de agricultură nu se bazează pe exploatații uriașe, ci pe ferma mijlocie, de obicei familială. E drept că există diferențe între țările UE, ca Marea Britanie și Danemarca, dar și Cehia având exploatații mai mari decât media Europeană. România însă nu corespunde însă acestui model, suprafața medie a exploatației fiind de 3,5 hectare.

În lucrare se pune un accent deosebit pe dimensiunea economică a exploatației.

Mărimea economică a exploatației este un indicator care caracterizează concentrarea producției agricole. În Uniunea Europeană aceasta se măsoară în **unități de mărime europeană – ESU (European Size Unit)**.

Creșterea dimensiunii fizice a exploatațiilor agricole este însoțită de creșterea mai rapidă a dimensiunii economice, ceea ce înseamnă că mai importantă decât creșterea suprafeței este intensificarea producției pe unitatea de suprafață.

Rezultatele economice obținute de exploatațiile agricole care se situează în clasele superioare de dimensiune economică (mai mult de 40 ESU), sunt categoric mai mari decât cele obținute de exploatațiile din clasele de mărime inferioară (mai puțin de 8 ESU), astfel cum în România predomină cele mici (sub 8 ESU), se poate afirma că și rezultatele economice obținute sunt pe măsură (foarte scăzute).

În **capitolul 3** sunt tratate probleme legate de evoluția structurilor agrare din România după 1990.

Promulgarea Legii fondului funciar (nr.18/1991) și reconstituirea și constituirea proprietății private asupra pământului a schimbat în mod fundamental "tabloul" agriculturii românești, desfășurându-se un amplu proces de creare a unor structuri agrare (structura de proprietate, structura exploatațiilor agricole, structura de producție, structurile tehnologice, de marketing etc.).

Reconstituirea proprietății private pentru foștii proprietari sau pentru urmașii acestora a condus la apariția unui număr foarte mare de gospodării individuale (exploatații familiale), peste patru milioane. S-a creat o structură a unităților agricole în care predomină exploatațiile familiale. Astfel structura agrară a României a suferit grave depreciări apropiind structura exploatațiilor agricole de cea din anul 1938, și a întors agricultura cu 50 de ani înapoi.

Legea fondului funciar a pus accent pe trecerea proprietății private, asupra pământului prin reconstituirea sau constituirea acestui drept, fără a rezolva și celălalt aspect al privatizării mijloacelor (activelor) de producție.

În toate țările comuniste, cu excepția României concomitent cu reconstituirea dreptului de proprietate asupra pământului a fost legiferată și trecerea tuturor mijloacelor de producție (utilaje, tractoare, construcții, sisteme de îmbunătățiri funciare, etc.) în proprietatea țăranilor. În România privatizarea agriculturii, prin legea fondului funciar a fost unilaterală, determinând o serie de efecte negative asupra exploatațiilor agricole.

Principala schimbare, ca efect al aplicării Legii fondului funciar o constituie extinderea proprietății private, ce a devenit dominantă (86%), și restrângerea proprietății din domeniul public (4%) și privat al statului (10%).

Revigorarea agriculturii românești, respectiv racordarea acesteia la exigențele comunitare în domeniu, reprezintă un proces de durată ce necesită aplicarea integrată a unui pachet de măsuri care să se înscrie în orientările generale ale Politicii Agricole Comune.

Modernizarea fermelor are în vedere atât achiziționarea unor echipamente moderne, care să permită reducerea costurilor de producție, cât și atragerea tinerilor fermieri care să preia ferme agricole cu potențial real pentru a face față presiunii concurențiale.

Important este ca sistemul exploatațiilor agricole, familiale și nefamiliale, să se apropie de piață și să asigure o ofertă competitivă. Micile gospodării țărănești de subzistență (1-3 ha) trebuie atrase spre activități care necesită multă muncă manuală, stimulate să-și diversifice activitatea sau să se asocieze pentru efectuarea lucrărilor mecanizate. Gospodăriile țărănești care dețin sub 1 hectar de teren sunt excluse din sistemul de susținere financiară întrucât nu pot produce pentru piață și nici nu asigură subzistența unei familii (cu excepția culturilor legumicole protejate). Aceste gospodării pot asigura completarea necesităților de hrană ale familiilor a căror membrii sunt ocupați în alte sectoare, pensionari, rezidenți urbani și nu trebuie împiedicate să-și dezvolte asemenea activități. Dimpotrivă, ele trebuie să beneficieze de consultanță agricolă și servicii diverse.

În cadrul tuturor tipurilor și formelor de exploatații agricole există cazuri care realizează performanță înaltă. *În ultimii ani, numeroase ferme familiale și societăți agricole s-au restructurat și au devenit viabile.* În procesul de restructurare a gospodăriilor de semisubzistență, sub impactul forțelor pieței și cu sprijin logistic și financiar public, există șanse pentru formarea unui sector performant al fermelor familiale. Crearea și dezvoltarea formelor cooperatiste de organizare, în amonte și aval de producția agricolă, va impulsiona acest proces.

În **capitolul 4** intitulat „Cercetări cu privire la structurile agricole din zona Banatului. Studiu de caz, județul Timiș sunt analizate structurile agricole din regiunea Vest inclusiv forța de muncă și gradul de dotare cu mașini și utilaje agricole.

Agricultura județului Timiș are un rol important pe ansamblul economiei regiunii, cu implicații hotărâtoare asupra nivelului de trai al populației și a siguranței alimentare.

Potențialul agricol pe care îl are județul Timiș este remarcabil, datorită suprafețelor agricole întinse și solurilor de foarte bună calitate. Deși în prezent acesta este subvalorificat, se prognozează

însă ca în viitor să devină una dintre cele mai atractive oferte de cooperare economică a județului Timiș pentru investitorii străini.

Agricultura județului Timiș este caracterizată printr-o structură duală foarte pronunțată a exploatarii suprafeței agricole: pe de o parte masă mare de gospodării țărănești, ce dețin și exploatează suprafețe mici de teren, iar pe de altă parte, un număr relativ redus de exploatații agricole de dimensiuni mari, dar care utilizează aproape jumătate din suprafața agricolă a județului.

Analizele realizate în diverse studii au arătat că județul Timiș își acoperă consumul intern la toate produsele agricole, mai puțin la sfecla de zahăr unde deficiențele sunt de ordin național și nu provin din atitudinea cultivatorilor de sfeclă de zahăr, cât mai degrabă din artificialismul politicilor agricole promovate de guvernele României.

În județul Timiș producția agricolă în cadrul unor exploatații de tip asociativ este 0 (zero). Aceasta înseamnă că în județul timiș nu există asociații constituite conform Legii 36/1991. Motivul este că țăranii bănățeni nu au agreeat structurile cooperatiste, având încă gustul neplăcut al fostelor cooperative de producție de tip comunist.

Capitolul 5 „Optimizarea structurilor agricole din județul Timiș în vederea compatibilizării acestora cu Politica Agricolă Comunitară” tratează aspecte legate de implementarea PAC în România și în mod deosebit situația finanțării agricultorilor din județul Timiș ca urmare a implementării noii Politici Agricole Comunitare derulate în perioada 2007-2010.

Este descris modul de finanțare al agricultorilor din România și cu precădere din județul Timiș prin Fondul European pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală (FEADR) și Fondul European de Garantare Agricolă (FEGA).

România a beneficiat, în 2007, de 440 milioane euro, subvenții directe pe hectarul de suprafață agricolă, iar suma s-a împărțit la numărul de hectare înscrise în Registrul fermelor. Mai puțin înscriși a însemnat o sumă pe hectar mai mare, astfel că, în 2007, suma pe hectar a variat între 30 și 70 de euro, funcție de numărul de agricultori înscriși în Registrul fermelor.

Sumele alocate cresc treptat, urmând ca în 2013 să atingă nivelul mediu din Uniunea Europeană, unde subvenția ajunge, în medie, la 200 de euro/ha.

Pe fondul de subdezvoltare al sectorului agricol românesc, Politica Agricolă Comună nu poate suplini lipsa unei viziuni naționale cu privire la rolul agriculturii în modernizarea economică a României. De altfel, principalele preocupări ale administrației românești în ultimii trei ani au fost de a implementa regulamentele europene cu scopul absorbției fondurilor comunitare destinate agriculturii, și mai puțin de a elabora unele programe de transformare a sectorului agroalimentar și a spațiului rural.

Avem nevoie de o viziune proprie asupra agriculturii, care să plece de la realitatea celor două sectoare (subzistență și agro-industrie) și care să se integreze în PAC. De asemenea, România trebuie să fie un participant activ în dezbaterile privind reforma PAC și să caute aliați pentru propuneri care servesc cel mai bine structura agriculturii românești.

Implementarea mecanismelor de finanțare postaderare, la nivelul județului Timiș, în special a schemei de plată unică pe suprafață (SAPS) s-a făcut destul de greoi, situație generalizată de fapt la nivel de țară, înregistrându-se întârzieri atât în privința procesării cererilor și a verificărilor în teren, cât și în privința plăților, cu implicații negative asupra capacității financiare a exploatațiilor agricole.

Numărul utilizatorilor de teren agricol care au solicitat și primit sprijin în cadrul schemelor de plată pe suprafață, la nivelul unităților administrativ-teritoriale, în județului Timiș în anul 2008 a fost de 22.256 fermieri pe o suprafață de **473.494,35 hectare, comparativ cu 2007, în care numărul fermierilor era de 26.514, cu 3.951 fermieri mai mult decât în 2008. La nivelul anului 2009 numărul total de fermieri înscriși în Registrul fermelor, la nivelul județului Timiș, a fost de 22.295 fermieri.** Pentru anul 2009 plățile integrale trebuie să se acorde până la sfârșitul lunii iunie 2010. Până în prezent aceștia au primit 70% din fondurile primite de la Uniunea Europeană.

În vederea absorbției fondurile de finanțare prin Agenția de Plăți pentru Dezvoltare Rurală și Pescuit de către fermierii din zona Banatului propunem următoarele modele de proiect compatibile cu situația actuală a agriculturii din zonă: Fermă vegetală în zona de câmpie și Fermă de creșterea și îngrășarea tineretului porcîn în sistem intensiv.

Obiectivul proiectului “Fermă vegetală în zona de câmpie” constă în achiziționarea a 6 utilaje prin intermediul programului FEADR. În cadrul proiectului vor fi achiziționate următoarele utilaje: un tractor, pentru a lucra suprafața cultivată, un plug cu 4-6 trupite pentru pregătirea patului germinativ aferent culturilor, un disc cu lățimea de lucru 3-5 m, folosit la pregătirea patului germinativ, pentru însămânțare, un sistem de irigații, o remorcă cu capacitatea de 18-24 tone, inclusiv o moară pentru nutrețuri furajere cu o capacitate de 10-20 tone/an. Achiziția de utilaje va avea ca efect creșterea eficienței economice prin creșterea productivității la hectar. Valoarea totală a investiției este de 1.085.311 lei din care ajutorul public nerambursabil este de 501.614 lei.

Activitatea fermei constă cultivarea unei suprafețe de 140 hectare în zona de câmpie, structura culturilor fiind: grâu (40%), porumb (35,7%), floarea-soarelui (20%) și ceapă (4,3%). Producția obținută în urma desfășurării procesului productiv va fi comercializată, valoarea acesteia fiind de 444.228 lei.

Obiectivul proiectului “Fermă de creșterea și îngrășarea tineretului porcîn în sistem intensiv” constă în creșterea competitivității fermei prin continuarea investiției începută de fermier prin finanțare din programul FEADR. Creșterea veniturilor fermei are la bază următoarele: tehnologie modernă, care permite o productivitate a muncii mare și număr mare de porci la îngrășat pe ciclu (8.000 capete). Valoarea totală a investiției este de 9.663.111 lei, din care ajutorul public nerambursabil este de 4.203.500 lei.

Activitatea fermei constă în achiziționarea de porci înțărcați la greutatea de 7 kg/cap în vârstă de 28 de zile, îngrășarea lor timp de aproximativ 6 luni și vânzarea lor când ating greutatea de 120 kg/cap. Prețul mediu de vânzare este de 1 Euro/kg în viu. Se estimează o evoluție constantă a

rulajului de porci și atingerea capacități maxime din primul an de prognoză (anul întâi după implementare). Se vor prelua spre îngrășare 8.000 capete pe ciclu (2.000 capete pentru fiecare din cele patru hale) în două cicluri anuale. Luăm în calcul o mortalitate de 5%, astfel că vom avea la vânzare 15.200 capete/an, adică 1.824.000 kg/an. Valoarea totală a producției comercializate va fi de 7.668.000 lei/an.

De asemenea în lucrare propunem și alte tipuri de proiecte care pot fi propuse spre finanțare, de către agricultori, pentru zona Banatului în vederea eficientizării exploatațiilor agricole.